

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การสอนตามแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการตัดสินใจ
 - ความหมายและความสำคัญของการตัดสินใจ
 - แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ
 - กระบวนการตัดสินใจ
 - ขั้นตอนการตัดสินใจ
 - รูปแบบกลยุทธ์การตัดสินใจ
 - ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการตัดสินใจ
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ

ความหมายของโยนิโสมนสิการ
 ประเภทของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 การสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ
 การสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก
 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษ
 และทางออก

5. กรอบและแนวคิดในการวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่งในห้ากลุ่มของ 11
 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่
 ด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้าน
 ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในด้านอนามัย ประชากร การเมือง
 การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
 โดยมีมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหา กระบวนการแก้ปัญหา และสามารถนำเอาประสบการณ์
 เหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะ ดังนี้
 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535 : 25)

1. มีความเข้าใจพื้นฐานและปฏิบัติตนได้ถูกต้องในด้านสุขภาพอนามัยทางร่างกายและจิตใจ ทั้ง
 ส่วนบุคคลและส่วนรวม
2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติ มีนิสัยใฝ่หาความรู้
 เสมอ
3. สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
4. มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้
 เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
5. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
6. มีความรู้ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
7. เข้าใจหลักของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนใน
 ขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพ
8. มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทยและความเป็นเอกราชของชาติ เทอดทูน
 สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาออกเป็นหน่วยต่าง ๆ ให้ผู้เรียนรู้จากตัวเอง ถึงแวดลอมที่ขยายกว้างออกไปตามวัยและประสบการณ์

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตปีที่ 5 – 6

หน่วยที่ 1 สิ่งที่มีชีวิต

หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา

หน่วยย่อยที่ 2 พืช

หน่วยย่อยที่ 3 สัตว์

หน่วยที่ 2 ชีวิตในบ้าน

หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา

หน่วยย่อยที่ 1 สิ่งแวดลอมทางสังคม

หน่วยย่อยที่ 2 สิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ

หน่วยที่ 4 ชาติไทย

หน่วยย่อยที่ 1 ประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา/กรุงธนบุรี/กรุงรัตนโกสินทร์

หน่วยย่อยที่ 2 บุคคลที่สำคัญ

หน่วยย่อยที่ 3 ศาสนา

หน่วยย่อยที่ 4 ศิลปวัฒนธรรม

หน่วยย่อยที่ 5 หน้าที่ของประชาชนคนไทย

หน่วยย่อยที่ 6 พระพุทธศาสนา

หน่วยที่ 5 การทำมาหากิน

หน่วยที่ 6 พลังงานและสารเคมี

หน่วยย่อยที่ 1 ความร้อนและสาร

หน่วยย่อยที่ 2 แสง

หน่วยย่อยที่ 3 ไฟฟ้า

หน่วยย่อยที่ 4 แรง แรงดัน ความกดดัน

หน่วยย่อยที่ 5 สารเคมี

หน่วยที่ 7 จักรวาลและอวกาศ

หน่วยที่ 8 ประเทศเพื่อนบ้าน

หน่วยที่ 9 ประชากรศึกษา

หน่วยที่ 10 การเมืองและการปกครอง

หน่วยที่ 11 ข่าวดู เหตุการณ์ วันสำคัญ

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ อยู่ในหน่วยที่ 1 สิ่งที่มีชีวิต หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2535 : 39)

แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนั้น มุ่งให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 7) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. มุ่งจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
2. เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะกระบวนการ 9 ประการ และทักษะกระบวนการอื่นๆ ตามความเหมาะสม
3. มุ่งให้นักเรียนค้นพบ สรุป และหาเหตุผลด้วยตนเอง เช่น เลือกทางปฏิบัติ หรือสรุป หลักการต่าง ๆ
4. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ด้วยตนเอง
5. จัดกิจกรรมเพื่อให้หลักและแนวคิดที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เช่น ให้ไปอ่านเอกสารวารสาร หนังสือพิมพ์ ตำรา จากห้องสมุด ถามจากผู้รู้ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ สังเกตจากธรรมชาติ เป็นต้นตามประเด็นที่กำหนดแล้วให้อภิปรายและสรุป
6. ในส่วนของสาระเนื้อหาวิชานั้นให้เพื่อนครู หาและสร้างขึ้นตามสภาพของกิจกรรมเรื่องหน่วยที่จะเรียนโดยอาศัยหนังสืออ่านประกอบ วารสาร หนังสือพิมพ์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการตัดสินใจ

ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเรานั้น แต่ละคนย่อมมีปัญหาต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องแก้ไขอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่ปัญหาพื้นฐานทั่วไปจนกระทั่งปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อน

มากๆ การแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ต้องอาศัยความสามารถในการตัดสินใจ ดังนั้นความสามารถในการตัดสินใจ จึงเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กและให้เด็กมีทักษะจนสามารถเลือกตัดสินใจ เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตได้อย่างดีและถูกต้องการตัดสินใจในสิ่งที่สำคัญ และ จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตเป็นเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างปลอดภัย (วาริ ธีระจิต, 2534 : 109)

1. ความหมายและความสำคัญของการตัดสินใจ

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 338) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ตัดสินใจ" ไว้ว่า หมายถึง ถึงตกลงใจ นอกจากนี้การศึกษาศึกษาของไทยและนักการศึกษาจากต่างประเทศ ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจไว้ ดังนี้

วุฒิชัย จานง (2523 : 3) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจไว้ว่า การตัดสินใจเป็น กระบวนการเลือกในระหว่างทางเลือกต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปตามลำดับขั้นตอนในอันที่เลือกสิ่งใด สิ่งหนึ่งออกมาสำหรับนำไปปฏิบัติจริง

รสนา อัชชะกิจ (2539 : 84) ได้กล่าวถึงการตัดสินใจว่า เป็นพฤติกรรมเมื่อบุคคล ต้องเผชิญกับทางเลือกที่กำลังรอการตัดสินใจตั้งแต่สองทางเลือกขึ้นไป และจำเป็นต้องเลือกหนึ่ง สิ่งจากหลายสิ่ง ในบางกรณีที่ทางเลือกที่ดีมีประโยชน์มากกว่าหนึ่งสิ่ง ก็อาจเลือกสองสามสิ่งจาก หลายสิ่งได้

Barnard (1938 อ้างถึงในวุฒิชัย จานง, 2523 : 3) ได้กล่าวถึงกระบวนการตัดสินใจว่า เป็นเทคนิควิธีลดจำนวนทางเลือกลงมา การเลือกนั้นจะใช้วิธีใดก็ตามที่จะเลือก ทางเลือกเหล่านั้นลงมาเหลือทางเดียว

Bross (1953 อ้างถึงในอรุณศรี กุมท, 2529 : 4) ได้อธิบายเกี่ยวกับการตัดสินใจไว้ว่า ปัจจุบันพฤติกรรม การตัดสินใจได้ทวีความยุ่งยากมากขึ้น มิใช่จะมีแต่ทางเลือกมากมายให้ต้องตัดสินใจเลือกเท่านั้น ยังมี ความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมที่ยึดถือด้วย การตัดสินใจจะต้องพิจารณาทางเลือกหลาย ๆ ทาง และชั่งน้ำหนักทาง เลือกเหล่านั้นในส่วนที่สัมพันธ์กับลักษณะของตนเองเพื่อให้สามารถตัดสินใจได้

Frank (1975 : 32 อ้างถึงในธงชัย สันติวงษ์, 2535 : 192) ได้กล่าวถึงการตัดสินใจ ของฝ่ายบริหารว่า เป็นทางเลือกหลายทางที่มีการถ่วงถ่วงแล้วว่าดีที่สุดในที่สุดเพื่อให้ได้ทางเลือก อันหนึ่งอันใดซึ่งจะก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการได้มากที่สุด โดยในเวลาเดียวกันจะต้องสามารถ ป้องกันผลเสียที่ไม่พึงปรารถนาให้มีน้อยที่สุดในที่สุดเท่าที่จะทำได้

Patterson (1980 : 107) ได้ให้ความเห็นว่า การตัดสินใจหมายถึงการที่บุคคลเข้าไปสู่การเสี่ยงโดยมีการรวบรวมและประเมินข้อมูล มีทางเลือกหลายทางและมีสิ่งประกอบอื่น ๆ อย่างน้อย 2 ทางเลือก ซึ่งจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนในอันที่จะเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาสำหรับนำไปปฏิบัติได้จริง

จากความหมายของการตัดสินใจที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การตัดสินใจ หมายถึง กระบวนการเลือกในระหว่างทางเลือกอย่างน้อย 2 ทางเลือก ซึ่งจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนในอันที่จะเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาให้เหลือทางเลือกเดียว สำหรับนำไปปฏิบัติได้จริง

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจในองค์ไว้มากมาย แต่ที่น่าสนใจพอสรุปได้ดังนี้

Tannenbaum (1950 : 2324) มีความเห็นว่าการตัดสินใจที่เป็นระบบนั้นคือการตัดสินใจที่เป็นไปตามทฤษฎีการใช้ระบบ (System Approach) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การระลึกได้และการกำหนดปัญหา (Recognition and Defining the Problem) การรับรู้ปัญหามีความสำคัญต่อการตัดสินใจ การรับรู้ปัญหาไม่เพียงแต่รอให้ปัญหาเกิดขึ้นเสียก่อนแต่ต้องพยายามคาดการณ์ล่วงหน้าว่าน่าจะมีปัญหาอะไรบ้าง

2. การระบุปัญหา (Identifying the Problem) เมื่อรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือคาดการณ์ได้ว่าจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นแล้ว ยังต้องสามารถระบุให้ชัดเจนไปว่าปัญหาที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นนั้นอยู่ตรงไหน ประกอบด้วยปัญหาย่อย ๆ อะไรบ้างและจำเป็นต้องแก้ไขตรงจุดไหนก่อนหลัง ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์นั้นอาจมีมากกว่าหนึ่งปัญหา และการที่จะแก้ปัญหามากมาย ปัญหาไปพร้อมๆ กันนั้นบางครั้งอาจมีข้อจำกัดหลาย ๆ อย่างที่ไม่อาจทำได้ จำเป็นต้องเลือกปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนมาแก้ไขก่อน

3. การสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา (Generalization of Alternatives) เนื่องจากปัญหาต่างๆ เป็นไปได้หลาย ๆ ทางดังนั้นการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ปัญหามักมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้และประสบการณ์ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้บุคคลหลาย ๆ ฝ่ายมีส่วนร่วมในการสร้างทางเลือกก็จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้ทางเลือกมาก ๆ

4. การเลือกทางแก้ปัญหา (Selection of the Alternatives) เมื่อได้ทางเลือกต่าง ๆ ที่เป็นไปได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งมาดำเนินการแก้ไขปัญหา ในทางการบริหารบางครั้งไม่อาจเลือกทางที่ได้ผลสูงสุดได้เสมอไปเนื่องจากมีข้อจำกัดอย่างอื่นที่เป็นเงื่อนไขอยู่ เช่น เวลา งบประมาณ เป็นต้น จึงจำเป็นต้องเลือกทางที่ให้ผลกลาง ๆ แต่ลดเงื่อนไขข้อจำกัดต่าง ๆ ลงได้มาก

5. การดำเนินการและการประเมินผล (Implementation and Evaluation) เมื่อได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกใดแก้ปัญหาแล้ว ก็ดำเนินวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ได้ตัดสินใจไปแล้ว พร้อมทั้งติดตามประเมินผลเพื่อแก้ไขสิ่งบกพร่องต่าง ๆ อันอาจเกิดขึ้นการดำเนินการแก้ปัญหาและการประเมินผล นับว่ามีความสำคัญมากในกระบวนการตัดสินใจการตัดสินใจเลือกทางเลือกจะดีมีเหตุผลเพียงใดก็ตาม หากการปฏิบัติตามทางเลือกไม่ดำเนินไปอย่างรัดกุมแล้ว การแก้ปัญหาก็ไม่อาจบรรลุตามเป้าหมายได้

Litchfield (1956 : 3 – 29 อ้างถึงในสุนทรีย์ วัฒนพันธ์, 2535 : 37) กล่าวว่า การตัดสินใจเป็นวัฏจักรของเหตุการณ์ (Cycles of Events) นับแต่การกำหนดปัญหาการวิเคราะห์ปัญหาจนถึงการวางแผนแก้ไขปัญหาและการประเมินผล ที่ว่าการตัดสินใจเป็นวัฏจักรของเหตุการณ์ นั่นคือ เมื่อนำกระบวนการตัดสินใจไปแก้ปัญหาหนึ่งแล้ว มักจะมีปัญหาอย่างอื่น ติดตามมาที่เกิดขึ้นใหม่นี้ก็ต้องอาศัยการแก้ปัญหาที่เป็นกระบวนการเช่นกัน อย่างไรก็ตามบลอและสก็อต (Blau and Scott. n.d.) ได้เห็นว่าประสบการณ์ที่ได้จากการแก้ปัญหาหนึ่งจะมีประโยชน์ต่อการใช้แก้ปัญหาครั้งต่อไป ดังนั้นแม้ว่ากระบวนการแก้ปัญหาค้างแรกมีแนวโน้มว่าจะก่อให้เกิดปัญหาอย่างอื่นแทรกซ้อนขึ้นมามากแล้ว แต่ประสบการณ์หรือการเรียนรู้ที่ได้จากการแก้ปัญหาครั้งแรกนั้น นับได้ว่ามีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาใหม่ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดปัญหาใหม่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกับปัญหาเดิม

Simon (1976 : 241 อ้างในสุนทรีย์ วัฒนพันธ์, 2535 : 37) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความมีเหตุผลในการตัดสินใจ (Rationality in Decision – Making) ไว้ว่าในความเป็นจริงนั้น การตัดสินใจที่มีเหตุผลสมบูรณ์ที่สุดนั้นมักจะไม่มีเกิดขึ้น เนื่องจากผู้ทำการตัดสินใจมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้ ความสามารถ ตลอดจนข้อจำกัดในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ นอกจากนี้ทัศนคติ ค่านิยมในตัวผู้ตัดสินใจเองก็เป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจเอนไปทางใดก็ได้ ดังนั้นในทัศนะของไซมอนจึงเห็นว่าการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการบริหารไม่อาจหวังผลเลิศเลิศได้เสมอไม่เหมือนกับการตัดสินใจแก้ปัญหาอื่นๆ โดยเหตุนี้การตัดสินใจ จึงเกี่ยวกับการเลือกทางเลือกและปฏิบัติตามทางเลือกที่เห็นว่าน่าจะได้ผล “เป็นที่น่าพอใจ (Satisfaction)” เสียส่วนใหญ่

Gelatt (อ้างถึงใน อรอนงค์ รัชญะวัน, 2539 : 71 – 72) กล่าวว่า การตัดสินใจเป็นทฤษฎีที่แสดงถึงวงจรกระบวนการตัดสินใจโดยเริ่มจากจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ และเมื่อบุคคลมีความประสงค์ที่ต้องการจะตัดสินใจ บุคคลนั้นก็ประสงค์จะได้รับข้อเสนอแนะ โดยเขาจะรวบรวมข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการตัดสินใจของเขา ต่อจากนั้นบุคคลก็จะพิจารณาข้อมูลที่ได้รับและพยายามนำมาประยุกต์ให้ สอดคล้องกับการเลือกพิจารณาความเป็นไป

ได้ของทางเลือกสำหรับการทำนายผลอาจจะขึ้นอยู่กับความสำเร็จของประสบการณ์ในอดีตและระดับความสามารถของบุคคลนั้นซึ่งการทำนายผลจะมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใดจะขึ้นอยู่กับสิ่ง 2 ประการ คือ ข้อมูลที่รวบรวมได้และน้ำหนักในการคาดคะเนอย่างเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม

ขั้นต่อไปเป็นระบบค่านิยม ในขั้นนี้บุคคลจะพิจารณาถึงผลที่พึงปรารถนาเขาจะเปรียบเทียบผลที่ได้รับกับลำดับขั้นของค่านิยม เช่น ถ้าเลือกวิชานี้เพื่อต้องการเงินเดือนมาก หรือ คาดได้ว่าเขาสามารถเรียนจบในสาขาวิชานี้ได้และจะได้มีโอกาสศึกษาต่อ เขาอาจจะต้องตั้งคำถามว่าค่านิยมสูงสุดนั้นคืออะไร ทั้งนี้เพื่อให้การตัดสินใจเลือกของเขาเหมาะสมยิ่งขึ้น

ส่วนขั้นสุดท้ายเป็นการประเมินผลและการเลือกตัดสินใจ ซึ่งจะเป็นผลจากการตัดสินใจได้ในครั้งนั้น โดยได้ผลที่ได้รับเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและข้อมูล หรือตัดสินใจที่จะสำรวจต่อไปโดยวางแผนสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่เพื่อการตัดสินใจครั้งต่อไป

สรุปวงจรกระบวนการตัดสินใจประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญดังนี้ คือ

1. จุดมุ่งหมาย บุคคลต้องการตัดสินใจเมื่อมีทางเลือกอย่างน้อยสองทาง
2. ข้อเสนอเทศ บุคคลต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกนั้น ๆ
3. ความเป็นไปได้ โดยจะต้องค้นหาความเป็นไปได้ของกิจกรรม
4. ความเป็นไปได้ของผลที่ได้รับ โดยจะต้องตรวจสอบลำดับความเป็นไปได้ในแต่ละทางเลือก

แต่ละทางเลือก

5. ความเป็นไปได้ของผลที่ได้รับโดยการทำนายความน่าจะเป็นจริงของแต่ละลำดับ
6. ค่านิยม โดยการประเมินความต้องการของบุคคลในแต่ละลำดับ
7. การประเมินผล โดยประเมินความเหมาะสมและเลือกตัดสินใจ
8. การตัดสินใจ มีการตัดสินใจซึ่งอาจเป็น
 - 8.1 การตัดสินใจสิ้นสุดลง
 - 8.2 การค้นหาข้อเสนอเทศใหม่

3. กระบวนการตัดสินใจ

จ้านง พรายแยมแซ (2534 : 25 – 26) ได้กล่าวว่า ในการตัดสินใจของคนเราแต่ละครั้งไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็ตามจะต้องเป็นไปตามกระบวนการอย่างเดียวกันทั้งสิ้นเว้นแต่จะใช้เวลามากน้อยต่างกันในบางขั้นตอนเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

เมื่อบุคคลเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องการแก้ปัญหาโดยฉับพลันทันทีหรือไม่ก็ตาม ขั้นตอนสำคัญก่อนเริ่มเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจก็คือ บุคคลนั้นจะต้องมีสติสัมปชัญญะที่มั่นคง ไม่ตื่นตระหนกต่อเหตุการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ และพร้อมกันนั้นจะต้องขจัดอคติหรือความลำเอียง (รัก – โกรธ – กลัว – เกลา) ออกจากจิตใจให้หมดเสียก่อน แล้วจึงเริ่มปฏิบัติไปตามขั้นตอนของ กระบวนการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมซึ่งบ่อยครั้งที่เดียวที่เราจะเห็นบุคคลบางคนชอบ ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องง่ายให้เป็นเรื่องยากเพราะขาดสติและมีอคติขณะตัดสินใจ แก้ปัญหานั้นๆ

จึงกล่าวได้ว่า ก่อนที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาใด ๆ จะต้องมีสติสัมปชัญญะและปราศจาก อคติจึงทำให้การตัดสินใจนั้นมีความผิดพลาดน้อยที่สุดและแก้ปัญหาได้ดีที่สุด

รสนา อัมชะกิจ (2539 : 97 – 98) ได้กล่าวถึงกระบวนการการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งขั้นตอนที่นิยมปฏิบัติในกระบวนการตัดสินใจมีหลายรูปแบบ จะแตกต่างเพียงรายละเอียดปลีกย่อย ตัวอย่างเช่น

รูปแบบที่ 1

กระบวนการตัดสินใจประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการตัดสินใจอย่างชัดเจน
2. กำหนดทางเลือกเพื่อประกอบการพิจารณาอย่างเหมาะสม
3. ตรวจสอบเพื่อหลีกเลี่ยงหรือยอมจำนนต่อข้อจำกัด
4. ดำเนินการวิเคราะห์การตัดสินใจ
5. ตัดสินใจโดยยึดวัตถุประสงค์

รูปแบบที่ 2

เมื่อการตัดสินใจมีความยุ่งยากมากเท่าใด การดำเนินงานแต่ละขั้นตอนจะเพิ่มความสำคัญมากเป็นเงาตามตัว กระบวนการสำหรับรูปแบบที่สอง จึงมุ่งความสนใจไปยังหลักการ พื้นฐานที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์
2. กำหนดทางเลือกของการตัดสินใจ
3. พิจารณาการเสี่ยงที่มีโอกาสเป็นไปได้

รูปแบบที่ 3

กระบวนการตัดสินใจ สำหรับรูปแบบที่สามมีแนวทางค่อนข้างคล้ายคลึงกับรูปแบบที่สอง แต่แจกแจงขั้นตอนละเอียดกว่า มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์

2. ระบุนุญลักษณะที่พึงประสงค์ หรือเป้าหมาย โดยจำแนกความแตกต่างเป็น 2 ประการ ดังนี้
 - 2.1 คุณลักษณะที่จำเป็น “ต้องได้”
 - 2.2 คุณลักษณะที่เพียงแต่ “ต้องการ” ถ้าได้ก็ดี แต่ถ้าไม่เน้นมากเท่าลักษณะแรก
3. พิจารณาลักษณะที่คัดแยก เฉพาะทางเลือกที่มีคุณลักษณะที่จำเป็น “ต้องได้”
4. นำคุณลักษณะที่ “ต้องการ” เฉพาะเป็นพิเศษของทางเลือกซึ่งคัดแยกในขั้นตอนที่ 3 ปรับเปลี่ยนให้เป็นค่าที่ประเมินด้วยตัวเลข 1 - 10
5. นำทางเลือกทั้งหมดที่ผ่านการประเมินค่าคุณลักษณะ “ต้องได้” และ “ต้องการ” มาพิจารณาข้อเสียของแต่ละทางเลือกอีกครั้งด้วยวิธีปรับตัวเลขเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 ในกรณีนี้ ถ้าทางเลือกใดได้คะแนนสูงมากแสดงว่ามีข้อเสียมาก

วรรณฯ พรหมบุรุษย์ (2540 : 41) ได้กล่าวถึงกระบวนการตัดสินใจว่า การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คือ การตัดสินใจที่เหมาะสมถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นการนำความคิดและการกระทำมาสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิด การปฏิบัติ คือตัดสินใจกระทำ การที่จะนำความคิดและการกระทำมาสัมพันธ์กันนั้น จะต้องฝึก ตั้งแต่ขั้นตอนการคิดหาเหตุ หาผล การเลือก การฝึกความรู้สึกซาบซึ้งกับสิ่งที่ตั้งงามที่กระทำและการลงมือกระทำ ถ้าศึกษารูปแบบจะได้ ดังนี้

- การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คือการตัดสินใจ
 - การตัดสินใจ คือ การนำความคิดและการกระทำมาสัมพันธ์กัน เพื่อเกิดการกระทำ
 - การนำความคิดและการกระทำมาสัมพันธ์กันคือ การศึกษาค่านิยม
 - ค่านิยม คือสิ่งที่เรากลือเป็นแนวทางในการเลือกตัดสินใจ
 - สิ่งที่เรายึดถือเป็นแนวทางในการเลือกตัดสินใจ คือ จะต้องศึกษากระบวนการ
1. สำรวจ และเลือก คือ หาเหตุ ผล
 2. นิยม มองพวกที่เลือก ประกาศยืนยัน
 3. แสดง แสดง และทำซ้ำจนเป็นนิสัย ที่เรียกมาตรการ 7 ขั้นในการพิจารณา

สร้างเสริมค่านิยม

4. ขั้นตอนการตัดสินใจ (Steps in Decision Making)

จากกระบวนการตัดสินใจที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้อการตัดสินใจจะต้องทำไปอย่างเป็นตามลำดับขั้นตอน ได้มีนักศึกษาและนักจิตวิทยาได้เสนอขั้นตอนการตัดสินใจไว้หลายๆ แนวคิดด้วยกัน ดังนี้

วุฒิชัย จ้านงค์ (2523 : 4) ได้กล่าวว่า จากแนวคิดที่มีมาตั้งแต่สมัยของ Frederic W.Taylor เกี่ยวกับเรื่องการจัดการตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ว่าจริง ๆ แล้วตอนที่ Taylor เสนอออกมาเป็นขั้นตอนการแก้ปัญหา ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการตัดสินใจจะใช้กระบวนการขั้นตอนในการแก้ปัญหาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ จึงแบ่งขั้นตอนต่าง ๆ ออกเป็นดังนี้

1. การแยกแยะตัวปัญหา เป็นการสร้างความแน่ใจมั่นใจโดยการค้นหา ทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง เมื่อผู้ทำการตัดสินใจมีความรู้สึกรู้ว่าเกิดปัญหาขึ้นมา
2. การหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหานั้น การที่จะเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นจำเป็นต้องมีสาเหตุ ฉะนั้นการหาข่าวสารก็คือการเสาะหาสิ่งที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหานั้น
3. การประเมินค่าข่าวสาร ในบรรดาข่าวสารที่หามา ไม่ได้หมายความว่าข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับตัวปัญหาเสมอไป จึงจำเป็นต้องมีการประเมินค่าดูว่าข่าวสารที่ได้มาถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ เพื่อจะได้มีการเสาะหาข่าวสารเพิ่มเติม หลังจากประเมินค่าข่าวสารแล้วยังไม่เพียงพอหรือไม่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร
4. การกำหนดทางเลือก เป็นการที่พยายามจะครอบคลุมวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้ในหลายวิธีทางเลือกทุกทางอาจจะช่วยเราแก้ปัญหา แต่อาจจะมีความสำคัญหรือมีความจำเป็นตลอดจนความเหมาะสมในหลาย ๆ ระดับด้วยกัน ฉะนั้นความจำเป็นอย่างหนึ่งก็คือ การกำหนดทางเลือกที่มีความสำคัญของการแก้ปัญหาเพื่อที่จะสรุปในการเลือกในขั้นต่อไป
5. การเลือกทางเลือก ในขั้นนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นการตัดสินใจอย่างแท้จริง แต่ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าสมบูรณ์เพราะจำเป็นต้องมีอีกขั้นหนึ่ง
6. การปฏิบัติตามการตัดสินใจ เป็นการปฏิบัติตามผลของการตัดสินใจหรือทางเลือกนั้นเราจะทราบได้ว่าการตัดสินใจนั้นถูกต้องเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่าสามารถที่จะแก้ปัญหาที่ได้แยกแยะออกมาได้ตามขั้นตอนแรกได้หรือไม่

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 108 – 118) ได้เสนอขั้นตอนการเลือกและการตัดสินใจ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลที่ดี ทำให้สามารถกำหนดและอธิบายประเด็นปัญหาได้
2. การประเมินค่าตามเกณฑ์ที่ถูกต้องจึงเหมาะสม ทำให้สามารถคิดและคาดถึงผลดีผลเสียในการเลือกและตัดสินใจ
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นที่ประเมินค่าแล้ว ทำให้สามารถกำหนดทางเลือกและทางออกของสถานการณ์และปัญหานั้นได้

4. เมื่อมีทางเลือกหลายทางบุคคลต้องอาศัยประสบการณ์ หลักการและการทำนายผลช่วยกำหนดเกณฑ์เพื่อเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

5. ถ้าไม่มีทางเลือกหรือมีทางเลือกทางเดียวที่ตัดสินใจไม่ได้ จะต้องหาทางออกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้

6. ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

7. วางแนวทางปฏิบัติให้ได้ผล

จันง พรายแยมแซ (2534 : 27) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจที่จะกระทำการใดๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
2. ประเมินค่าและวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล เพื่อที่จะแยกความจริงออกจากความเห็นจนสามารถมองเห็นสาเหตุที่แท้จริงเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างแจ่มชัด
3. กำหนดทางเลือกและทางออก สำหรับสถานการณ์และปัญหาไว้หลาย ๆ ทาง
4. กำหนดเกณฑ์อย่างมีหลัก เพื่อใช้คัดเลือกแนวทางหรือทางเลือกที่ดีที่สุด
5. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเกี่ยวกับสิ่งที่คาดหวังจะให้สัมฤทธิ์ผล
6. วางแผนปฏิบัติงานอย่างรอบคอบตามวิถีทางที่เป็นไปได้
7. ตัดสินใจลงมือดำเนินการจนบรรลุผลตามที่ต้องการ

นอกจากนี้ ชาญชัย อาจิมสมาจาร (2535 : 24 – 27) ได้กล่าวถึงกระบวนการการตัดสินใจว่าประกอบด้วย ขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

1. การระบุจุดมุ่งหมาย
2. การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน
3. พยากรณ์ผลลัพธ์ของแต่ละทางเลือก
4. เลือกทางเลือกที่สนองหลักเกณฑ์การตัดสินใจที่ดีที่สุด

จากที่กล่าวมาแล้วสรุป ได้ว่าการตัดสินใจจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้การตัดสินใจบรรลุตามจุดมุ่งหมายและสามารถเลือกทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งพอจะสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง
2. รวบรวมข้อมูลเพื่อให้สามารถอธิบายประเด็นปัญหาได้
3. กำหนดทางเลือกและทางออกของสถานการณ์ไว้หลาย ๆ ทาง
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลดีผลเสียของทางเลือก

5. ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

5. รูปแบบกลยุทธ์การตัดสินใจ

Dinklage (1977 อ้างถึงใน นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2528 : 43 – 54) ได้รวบรวมกลยุทธ์ ต่างๆ ที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจออกเป็น 8 กลยุทธ์ คือ

1. วางแผนอย่างรอบคอบ (Planful)
2. ขากเย็นแสนเข็ญ (Agonising)
3. หุนหันพลันแล่น (Impulsive)
4. ใช้ความรู้สึกบอก (Intuitive)
5. ผัดผ่อน (Delaying)
6. ตามดวง (Fatalistic)
7. ตามเพื่อน/เสียงส่วนใหญ่ (Compliant)
8. ขาดพลังเพียงพอ (Paralytic)

จากการศึกษาของ ดิงค์เลจ (Dinklage) เกี่ยวกับรูปแบบกลยุทธ์การตัดสินใจนั้น พบว่าในจำนวน 8 กลยุทธ์นั้นที่กล่าวมาแล้ว กลยุทธ์ “การวางแผนอย่างรอบคอบ” เป็นวิธีการของการตัดสินใจที่ดีที่สุด ทำให้บุคคลมีความมั่นใจในการตัดสินใจ เป็นกลยุทธ์การตัดสินใจที่นับได้ว่าเสี่ยงน้อยกว่าวิธีอื่น

ขั้นตอนในการใช้กลยุทธ์การวางแผนอย่างรอบคอบ มี 7 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 “ระบุปัญหาว่าคืออะไร” ในขั้นนี้บุคคลจะต้องทราบเสียก่อนว่าเขาจะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องใดและจะต้องตระหนักว่ามีสิ่งที่จะต้องคิดตัดสินใจ ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าไม่ตระหนักว่าจะต้องตัดสินใจแล้วกระบวนการคิดหาเส้นทางก็จะไม่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 “การรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์” การตัดสินใจทุกเรื่องจะต้องเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ข้อมูลที่พูดถึงมิใช่ข้อมูลทั่วไป แต่จะต้องเป็นข้อมูลที่จะช่วยในการตัดสินใจ ดังนั้นบุคคลจึงต้องรู้ศิลปะแห่งการเข้าใจว่าข้อมูลอะไรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของเขา แหล่งข้อมูลจะได้มาจากไหน และจะได้ข้อมูลมาอย่างไร นอกจากนี้ข้อมูลบางชนิดจะได้มาจากภายนอก ส่วนข้อมูลบางชนิดจะต้องแสวงหาเองจากภายใน

ขั้นที่ 3 “รู้จักทางเลือกที่มีอยู่” จากการรวบรวมข้อมูลในขั้นที่ 2 อาจทำให้บุคคลเริ่มมองเห็นเส้นทางเลือกของเขาขึ้นมาได้บ้าง ถ้าทางเลือกมีไม่มากอาจจะขอให้เขาใช้ความคิดถึงทาง

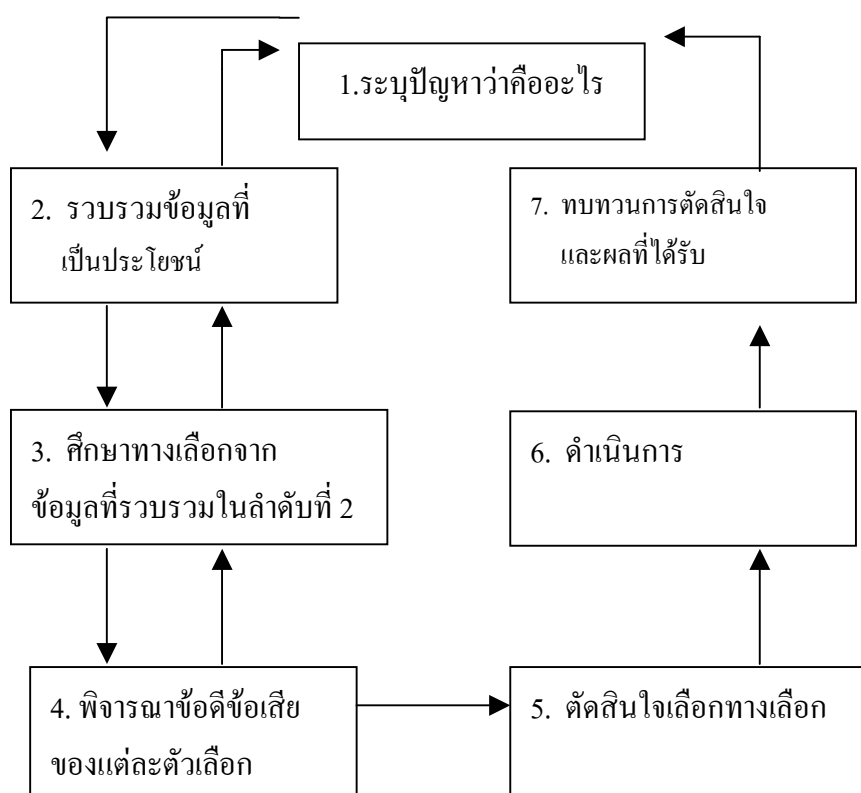
เลือกอื่นที่น่าจะเป็นไปได้มาพิจารณาประกอบ และเมื่อได้ทางเลือกพอสมควรแล้วก็ให้เขาเขียนทางเลือกเหล่านี้ลงในกระดาษ

ขั้นที่ 4 “การชั่งน้ำหนักตัวเลือกแต่ละตัว” สำหรับขั้นนี้จะต้องให้บุคคลลองพิจารณาว่าในแต่ละทางเลือกมีผลดีผลเสียอย่างไร ผลดีผลเสียในที่นี้หมายถึงที่เกี่ยวกับชีวิตของเขาไม่ใช่ผลดีสำหรับบุคคลอื่น ๆ และให้บุคคลนำผลดีนำผลเสียในแต่ละตัวมาชั่งน้ำหนักคิดว่าตัวเลือกใดจะมีน้ำหนักดีกว่าตัวเลือกอื่น

ขั้นที่ 5 “การตัดสินใจเลือก” ถ้าบุคคลใดทำขั้นที่ 4 เรียบร้อยแล้ว เขาก็พร้อมที่จะตัดสินใจเลือกของเขาในขั้นนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นจากอันดับของตัวเลือกที่ได้เขียนไว้ในขั้นที่ 4 นั้นเอง อย่างไรก็ตามเขาอาจจะเลือกได้มากกว่า 1 อันดับ ถ้าการเลือกนั้นเป็นความต้องการของเขา

ขั้นที่ 6 “การดำเนินการ” เมื่อได้ตัดสินใจว่าจะทำอะไรเรียบร้อยแล้วบุคคลก็พร้อมที่จะลงมือดำเนินการตามที่ได้ตัดสินใจไว้ในขั้นที่ 5

ขั้นที่ 7 “ทบทวนการตัดสินใจและผลที่ได้รับ” เมื่อทำตามที่ได้ตัดสินใจไปแล้วบุคคลจะพบว่าการตัดสินใจของเขาสามารถช่วยหรือไม่ในการแก้ปัญหาจากขั้นที่หนึ่ง ถ้าพบว่าผลของการตัดสินใจได้ช่วยในการแก้ปัญหาเขาก็จะยึดอยู่กับการตัดสินใจนั้น ซึ่งสามารถเขียนเป็นภาพประกอบกลยุทธ์วางแผนอย่างรอบคอบได้ ดังนี้

แผนภาพ 1 รูปแบบกลยุทธ์การตัดสินใจ โดยการวางแผนอย่างรอบคอบ

Dinklage (1977 อ้างถึงใน นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2528 : 47)

6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นอกเหนือจากการพิจารณาถึงความหมายและ ทฤษฎีการตัดสินใจ ตลอดจนกระบวนการหรือขั้นตอนการตัดสินใจแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะว่าการตัดสินใจ ของแต่ละบุคคลแม้จะเกิดขึ้นในเวลา หรือสถานที่เดียวกัน อาจมีความแตกต่างกัน

ก่อน สวัสดิพานิช (2519 : 175 – 177) ได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม หลักธรรมของสังคม ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ทั้งนี้เพราะว่า บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังและขัดเกลา (Socialization) จากสถาบันต่าง ๆ ของสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียนและวัด สิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมา
2. ระดับการศึกษา ความรอบรู้ และประสบการณ์ของผู้ตัดสินใจ บุคคลที่ได้รับการ ศึกษาสูงมีความรอบรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ มาก มักจะตัดสินใจได้ดีกว่าบุคคลที่ได้รับการ ศึกษาน้อยและมีประสบการณ์น้อยกว่า ทั้งนี้เพราะการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ปลูกฝังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล
3. สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม บุคคลที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและ สังคมเช่นไรมักจะตัดสินใจเช่นนั้น กล่าวคือ ถ้าไม่ปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ก็ปรับ สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเอง หรือมิฉะนั้นก็หนีออกจากสิ่งแวดล้อมไปเลย
4. ความจำเป็นส่วนตัวของผู้ตัดสินใจ มีบ่อยครั้งเหลือเกินที่ผู้ตัดสินใจบางคนต้อง ตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความจำเป็นส่วนตัว เช่น พ่อแม่บางคนต้องตัดสินใจให้บุตร คนโตหยุดเรียนเพื่อดูแลบุตรคนเล็ก
5. นิสัยและอารมณ์ของผู้ตัดสินใจ คนเราบางครั้งก็เป็นทาสของอารมณ์และนิสัยจึง มักตัดสินใจโดยปราศจากข้อมูลและเหตุผล

นอกจากนี้ ปัจจัยทางจิตบางตัวก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ได้แก่ การรับรู้ค่านิยม และบุคลิกภาพ ซึ่งปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ (จิรจิตต์ ราคา, 2535 : 255 – 271) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) จะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจของบุคคลให้แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะจะมีอิทธิพลในสถานการณ์การตัดสินใจที่ไม่แน่นอน ข้อมูลในการตัดสินใจไม่เพียงพอ และยังมีบทบาทสำคัญเมื่อจะต้องตัดสินใจเลือกทางที่ไม่มีข้อแตกต่างกันมากนัก ปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการรับรู้ ได้แก่ ประสบการณ์ ค่านิยม ของแต่ละบุคคลบุคลิกภาพ พื้นฐานทางวัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของแต่ละบุคคล

2. ค่านิยมเป็นกรอบมาตรฐานซึ่งใช้เป็นกรอบกำหนดของทางเลือกของคนจากทางเลือกต่าง ๆ ถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ ค่านิยมอาจจะเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน พื้นฐานทางสังคม สื่อมวลชนและอื่น ๆ

นอกจากค่านิยมแล้วจริยธรรมในสังคมก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจกล่าวคือ ในการแสวงหาทางเลือกต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจนั้น ผู้ตัดสินใจก็ต้องคำนึงถึงจริยธรรมหรือค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ด้วยว่าทางเลือกนั้นนำไปปฏิบัติแล้วสังคมยอมรับหรือไม่หรือจะก่อให้เกิดปัญหา หรือมีผลกระทบต่อจริยธรรมของคนในสังคมหรือไม่

3. บุคลิกภาพ (Personality) ของผู้ตัดสินใจแต่ละคนจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เช่นบางคนอาจจะมีบุคลิกภาพกล้าเสี่ยง กล้าได้กล้าเสีย บางคนชอบรีรอในการตัดสินใจ บางคนชอบทดลอง เมื่อพบกับเหตุการณ์เดียวกัน ผู้ตัดสินใจที่มีบุคลิกภาพต่างกันจะเลือกในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนั้นมีหลายด้านด้วยกัน ค่านิยมถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น สถาบันครอบครัวก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะสถาบันครอบครัวจะเป็นสถาบันแรกที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งบุคลิกภาพและอุปนิสัยของแต่ละคนที่แตกต่างกันก็จะมีผลต่อการรับรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อลักษณะการตัดสินใจต่อเหตุการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย

จากขั้นตอนการตัดสินใจของนักการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ โดยนำรูปแบบกลยุทธ์การตัดสินใจของ Dinklage (1977 อ้างถึงใน นวลศิริ

เปาโรหิตย์, 2528 : 43 – 54) มาปรับปรุงในการสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ ให้เหมาะสมกับระดับชั้น ซึ่งขั้นตอนในการตัดสินใจมีดังนี้

ขั้นที่ 1 รู้ว่าสิ่งที่ต้องตัดสินใจเลือกคืออะไร เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถบอกปัญหาจากสถานการณ์ได้

ขั้นที่ 2 การรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถบอกข้อมูลจากสถานการณ์ที่เป็นประโยชน์เพื่อใช้ในการตัดสินใจได้

ขั้นที่ 3 รู้ทางเลือกที่มีอยู่ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า มีทางเลือกอะไรบ้างในการตัดสินใจเลือกเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 ชั่งน้ำหนักตัวเลือกแต่ละตัว เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถบอกผลดีผลเสียแต่ละทางเลือก พิจารณาว่าทางเลือกใดมีน้ำหนักดีกว่าและสามารถแก้ปัญหาในขั้นที่ 1 ได้

ขั้นที่ 5 ตัดสินใจเลือกเป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดได้

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการตัดสินใจ

งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเพื่อฝึกการตัดสินใจนั้นมีผู้ศึกษาไว้น้อย ซึ่งมีงานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียงกันที่มีผู้ศึกษาไว้ ได้แก่ การตัดสินใจเลือกอาชีพ การตัดสินใจเกี่ยวกับค่านิยม และการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ ดังนี้

Sullivan (1976 : 3430 - A) ได้ศึกษาผลการตัดสินใจของกลุ่มและบุคคลเกี่ยวกับวุฒิภาวะทางอาชีพหลังจากให้คำปรึกษาด้านอาชีพกลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัย จำนวน 128 คน ผลปรากฏว่า การฝึกตัดสินใจมีผลต่อภาวะทางอาชีพทั้งในกลุ่มที่ ตัดสินใจโดยกลุ่มและกลุ่มที่ตัดสินใจด้วยตนเอง

Laskin (1980 : 4413 - A) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการตัดสินใจที่มีต่อวุฒิภาวะทางอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 132 คน ผลปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่ เข้าร่วมในโปรแกรมการทดลอง ได้คะแนนรวมจากแบบทดสอบพัฒนาการทางอาชีพ สูงกว่ากลุ่มควบคุม

Hassey (1993 : 2067 - A) ได้ศึกษาความเชื่อที่สมบูรณ์และภาวะผู้นำโดยศึกษาจากความเชื่อและการตัดสินใจในคำสอนของพระคริสต์คัมภีร์ของวิทยาลัยคริสเตียน ค่านิยมทางศาสนามีบทบาทมากขึ้น และได้รับรู้กระบวนการตัดสินใจของผู้นำวิทยาลัยการศึกษาวิจัยใน

วิทยาลัย 6 แห่ง ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและคณาจารย์โดยการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ของวิทยาลัยแต่ละแห่งพบว่าค่านิยมที่มีผลต่อการตัดสินใจคือ ค่านิยมทางราชการ ค่านิยมด้านการปฏิสัมพันธ์ ค่านิยมของกระบวนการ และค่านิยมเกี่ยวกับองค์กรแหล่งข้อมูลของค่านิยมเหล่านี้ได้จากพื้นฐานด้านศาสนาของวิทยาลัย คำขวัญ ประวัติดั้งของสถาบันและธรรมเนียมของวิทยาลัย รวมไปถึงแนวปฏิบัติต่าง ๆ ค่านิยมของทุกวิทยาลัยมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและรูปแบบภาวะผู้นำ การรับรู้ด้านทฤษฎีของวิทยาลัยและวิถีทางที่วิทยาลัยมองตนเอง การผสมผสานกับค่านิยมทางศาสนามีทั้งแบบสมบูรณ์และสอดคล้องเพียงบางส่วนความเชื่อและภาวะผู้นำทำได้ง่ายขึ้น ถ้าคิดถึงผลสะท้อนกลับรวมถึงการคิดทบทวนด้วย

Patterson (1996 : 3061 - A) ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักกรีฑาหญิงของสถาบันเอกชนขนาดเล็ก NAIA จำนวน 53 คน และไม่เป็นนักกรีฑาจำนวน 88 คน เปรียบเทียบการตัดสินใจ การศึกษาพบว่า ความพร้อมในการตัดสินใจเลือกอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นการวัดโดย The Salience Inventory วัดความสำคัญของค่านิยม 21 อย่าง โดยใช้การวัดค่านิยม พบว่านักกรีฑา และไม่เป็นนักกรีฑาหญิงมีค่านิยม 2 ด้าน คือ รูปแบบการใช้ชีวิตและความเชื่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนสถานภาพกับรูปแบบการใช้ชีวิตและความเชื่อไม่มีความสัมพันธ์กัน นักกรีฑามีความต้องการเกี่ยวกับความพอใจในด้านการวางแผนด้านอาชีพและการให้บริการให้คำปรึกษา

Robinson (1996 : 243 - A) ได้ศึกษาทางเลือกพฤติกรรมสุขภาพของวัยรุ่นซึ่งปัจจุบันมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจเรื่องพฤติกรรมสุขภาพดีกว่าวัยรุ่นสมัยก่อน จุดมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ทฤษฎี Ground Theory มักจะค้นหาประสบการณ์ด้าน พฤติกรรมสุขภาพของวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่น 15 คน อายุระหว่าง 12 - 14 ปี โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างละเอียดวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบแบบเมตริก (Matrix) พบว่า วัยรุ่นมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจสุขภาพของวัยรุ่น คือ การประเมินคุณค่า การยืนยัน การเลือก และการป้องกันทั้ง 4 ประการนี้ จะผสมผสานออกมาเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับ สุขภาพวัยรุ่นมีการพัฒนาสูงขึ้นในเรื่องความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรูปแบบความเชื่อด้านสุขภาพ การสนับสนุนด้านสุขภาพและรูปแบบอื่น ๆ ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการ ตัดสินใจที่ใช้ในการเลือกด้านพฤติกรรมสุขภาพของวัยรุ่น ใช้สำหรับการพัฒนาและส่งเสริม พยาบาลและสุขภาพ

จากงานวิจัยต่างประเทศที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การฝึกตัดสินใจ รูปแบบการใช้ชีวิตและความเชื่อ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพแตกต่างกัน ค่านิยมมีผลต่อการตัดสินใจและวัยรุ่นมีการพิจารณาการตัดสินใจเกี่ยวกับความเชื่อด้านสุขภาพสูง

งานวิจัยในประเทศ

ยุพาพร ปิตรวิชัย (2535 : 54 - 55) ได้เปรียบเทียบความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจแก้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันสูงกว่าการมีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และคะแนนการตัดสินใจแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001

สุนทรี วัฒนพันธ์ (2535 : 92 - 93) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ประเภททดลองกับที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ประเภททดลอง กับนักเรียนที่ได้รับการสอนกับคู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ประเภททดลองและความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียน ที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัญชลีพร เตชะศิริกุล (2535 : 64 - 66) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยยุทธวิธีการตัดสินใจกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยยุทธวิธีการตัดสินใจกับนักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยยุทธวิธีการตัดสินใจและความสามารถในการคิดของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูหลังการสอน สูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปรีดา วิทยากุล (2536 : 79) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการสอนโดยกระบวนการของการทำค่านิยมให้กระจ่าง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการของการทำค่านิยมให้กระจ่างและการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วย

ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการสอนโดยใช้กระบวนการของการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีความสามารถในการตัดสินใจหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราณี สมสกุล (2538 : 126) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 วิชาพระพุทธศาสนา ของ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยการสอนแบบโยนิโสมนสิการ กับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการ กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการ กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจ หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วันโชค ขวัญเมือง (2539 : 41) ได้ศึกษาความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์จากการสอนโดยการสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นกระบวนการตัดสินใจกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยการสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นกระบวนการตัดสินใจกับนักเรียนได้รับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นกระบวนการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง และความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการสืบเสาะหาความรู้ที่เน้นกระบวนการตัดสินใจสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุญยิ่ง วรรณศิริกุล (2540 : 81) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์กับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนรู้วิทยาศาสตร์กับความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับที่
การสอนตามปกติ มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราโมทย์ โกสย (2541 : 84) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนปกติในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่องตัวเราผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องตัวเรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องตัวเรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนตามแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการตัดสินใจ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องตัวเรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการตัดสินใจกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง ตัวเรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยการทำค่านิยมให้กระจ่างกับการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยในประเทศที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการตลอดจนการสอนแบบต่าง ๆ และฝึกทักษะการตัดสินใจทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีความสามารถในการตัดสินใจสูงขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ไพศาล หวังพานิช (2523 : 137) กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะและสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกอบรม หรือการสอน ซึ่งจะให้วัดผลสัมฤทธิ์ในการตรวจสอบระดับความสามารถ หรือความสัมฤทธิ์ผลของบุคคลว่าเรียนรู้มาแล้วเท่าไร มีความสามารถเพียงใด

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530 : 29) ได้กล่าวว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะ ซึ่งรวมถึงความรู้ ความสามารถของบุคคลอันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนหรือคือ มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

จ่านง พรายแถมแบ (2531 : 19) กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลสำเร็จในเชิงวิชาการที่เด็กสามารถจดจำเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ ได้มากน้อยเพียงใด สามารถนำความรู้ไปใช้ถูกต้องหรือไม่ และรวมถึงสมรรถภาพทางสติปัญญาตามจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ด้วย

ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ย่อมหมายถึง ผลของความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และทักษะต่างๆ ในเนื้อหาวิชาที่นักเรียน ได้เรียนรู้มาแล้ว และสามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สุภาพ วาดเขียน (2525 : 176) และไพศาล หวังพานิช (2523 : 137) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของสมรรถภาพทางสมองของบุคคลว่าเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถในด้านใดมากน้อยแค่ไหน เช่น มีพฤติกรรมด้านความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การสังเคราะห์ และการประเมินค่ามากน้อยอยู่ในระดับใด นั่นคือ การวัดผลสัมฤทธิ์เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัยนั่นเองซึ่งเป็นการวัด 2 องค์ประกอบตามจุดมุ่งหมายในลักษณะของเนื้อหาวิชาที่เรียน คือ

1. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถทางปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงให้เห็นเป็นผลงานปรากฏออกมา ให้ทำการสังเกตและวัดได้ เช่น วิชา ศิลปศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น การวัดแบบนี้จึงต้องวัดโดยใช้ ข้อสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งการประเมินผลจะพิจารณาที่วิธีปฏิบัติและผลที่ปฏิบัติ
2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา รวมทั้งพฤติกรรมความสามารถด้านต่างๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน ที่สามารถวัดได้ โดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ชวาล แพรัตกุล (2517: 61) กล่าวว่าเครื่องมือในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (achievement tests) หมายถึง แบบทดสอบที่วัดปริมาณความรู้ ความสามารถ ทักษะเกี่ยวกับด้านวิชาการที่นักเรียนได้เรียนรู้มาในอดีต ว่ารับรู้ได้มากน้อยเพียงใด

แบบทดสอบประเภทนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (teacher made test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเฉพาะคราวเพื่อใช้ทดสอบผลสัมฤทธิ์ และความสามารถทางวิชาการของนักเรียนมีใช้กันทั่วไปในโรงเรียน แบบทดสอบประเภทนี้สอบเสร็จก็ทิ้งไป จะสอบใหม่ก็สร้างขึ้นใหม่ หรือนำเอาของเก่ามาเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีวิธีการอะไรเป็นหลักในการปรับปรุง ไม่มีการวิเคราะห์ว่าข้อสอบนั้นดีหรือเลวประการใด

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นด้วยกระบวนการ หรือวิธีการที่ซับซ้อนมากกว่าแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง เมื่อสร้างเสร็จก็มีการนำไปทดลองสอบ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติหลายครั้งหลายหน เพื่อปรับปรุงให้มีคุณภาพดี มีความเป็นมาตรฐาน ซึ่งแบบทดสอบมาตรฐานนี้จะเป็นมาตรฐานอยู่ 2 ประการคือ

2.1 มาตรฐานในการดำเนินการสอบ หมายความว่า แบบทดสอบนี้ไม่ว่าจะนำไปใช้ที่ไหนเมื่อไหร่ก็ตาม คำชี้แจง คำบรรยาย การดำเนินการสอบจะเหมือนกันทุกครั้งที่ไป จะไม่มีการควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำให้คะแนนคลาดเคลื่อน เช่น ผู้คุมสอบ การจัดชั้นเรียน การใช้คำสั่ง เป็นต้น กระบวนการสอบประเภทนี้ จึงต้องมีคำชี้แจงในการใช้ข้อสอบอยู่ด้วย

2.2 มาตรฐานในการแปลความหมายของคะแนน หมายความว่า สอบที่ไหนเมื่อไหร่ก็ตาม ก็ต้องแปลคะแนนได้เหมือนกัน ฉะนั้นข้อสอบประเภทนี้จึงต้องมีเกณฑ์ปกติ สำหรับเปรียบเทียบให้เป็นมาตรฐานเดียวกันได้

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะวัดว่าการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในแต่ละระดับชั้นผู้เรียนได้รับความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างน้อยเพียงใด และเป็นหลักฐานว่าการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในระดับนั้นได้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ เพื่อการปรับปรุงและการค้นคว้าอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตต่อไป

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

คูสิต โคนันเทียบะ (2537 : 234) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเมืองและการปกครอง และทัศนคติต่อบุคลิกภาพ ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองกับ

การสอนกับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเมืองและการปกครอง ที่ได้รับการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองสูงกว่าการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บ้งอร ภัทรโกมล (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีคัคณางค์ ตำบลบึงชำ อ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดประทุมธานี จำนวนนักเรียน 60 คน โดยใช้เนื้อหากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยตัวเรา ด้วยวิธีสอนแบบโครงการไม่ใช้วิธีสอนแบบโครงการ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 1 สิ่งที่มีชีวิต หน่วยย่อยที่ 1 ตัวเรา ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบโครงการสูงกว่านักเรียนวิธีสอนที่ไม่ใช่แบบแบบโครงการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการแก้ปัญหาสุขภาพ หน่วยตัวเราของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนที่ไม่ใช่แบบโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรรณี ผุคเกตุ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้สัญญาณการเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์และความรับผิดชอบในการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏสงขลา อำเภอสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน 60 คน โดยทำการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาณการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้สัญญาณการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความรับผิดชอบในการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน หลังจากการเรียนโดยใช้สัญญาณการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ความรับผิดชอบในการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนหลังจากที่เรียนโดยไม่ใช้สัญญาณการเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ความรับผิดชอบในการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาณการเรียนกับความรับผิดชอบในการเรียนโดยไม่ใช้สัญญาณการเรียนไม่แตกต่างกัน

จากการวิจัยเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สรุปได้ว่าการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ตลอดจนการนำสื่อการสอนมาใช้ พบว่าทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน แสดงว่าครูสามารถเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมก็จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ

1. ความหมายของโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีคิดตามแนวพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นแนวทางในการสอนให้รู้จักคิดและเข้าใจในธรรม ในหนังสือเรื่อง “พุทธธรรม” พระธรรมปิฎก (2543 : 667) กล่าวถึงวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ในภาคที่ 2 มัชฌิมาปฎิปปทา ว่าด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติหรือทางสายกลางหรืออริยสังข์ข้อสุดท้าย คือมรรคว่าด้วยเรื่องของชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร

พระธรรมปิฎก (2543 : 667 - 669) กล่าวว่าโยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีและเมื่อเทียบกับกระบวนการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับที่เหนือศรัทธาเพราะเป็นขั้นที่ใช้ความคิดของตนเอง เป็นอิสระ เป็นการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้

ความหมายตามรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณาเมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ แปลสืบ ๆ กันมาว่าการทำในใจโดยแยกกาย คัมภีร์ชั้นอรรถกถาฎีกาได้ไขความไว้โดยวิธีแสดงไวพจน์ให้เป็นความหมายแยกเป็นแง่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. อุบายมนสิการ แปลว่าคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย หรือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึงคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะ และสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย
2. ปถมนสิการ แปลว่าคิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักความคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง
3. การณมนสิการ แปลว่าคิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ
4. อุปปาทกมนสิการ แปลว่าคิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ ถึงถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่นปลูกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโศรณาการพิจารณาที่ทำให้มีสติหรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

ไขความทั้ง 4 ข้อนี้ เป็นเพียงการแสดงลักษณะด้านต่างๆของความคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งๆอาจมีลักษณะความที่เดียวทั้ง 4 ข้อหรือไม่ครบทั้งหมดก็ได้ หากจะเขียนสรุปลักษณะสั้นคงได้ความว่า คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศลนั่นเอง พระราชวรมุณี (2528 : 66) กล่าวว่า การใช้ความคิดถูกวิธี ทำในใจโดยแยบคายมองสิ่งทั้งหลาย ด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นต้นเค้าสาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออก วิเคราะห์ด้วยปัญญา คิดเป็นระเบียบโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะความสัมพันธ์แห่ง เหตุปัจจัย เป็นองค์ประกอบภายในเรียกง่าย ๆ ว่าวิธีการแห่งปัญญา

พระเทพเวที (2531 : 245) กล่าวว่าโยนิโสมนสิการคือ การพิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบ จนมองเห็นตัวสภาวะ และความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย หรือ ตริตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยิ่งกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิดอวิชาและค้นหา ความรู้จักคิด คิดถูกวิธี

พระธรรมปิฎก (2543 : 647) กล่าวถึงโยนิโสมนสิการว่ามีใช้เฉพาะในการฟังธรรม หรือฟังคำอธิบายเท่านั้น หากเป็นธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทุกส่วนทุกเวลาทั้งในการรับรู้ การเผชิญสถานการณ์ โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ซึ่งในทางธรรมแสดงหลักไว้ว่าโยนิโสมนสิการเป็นอาหารหล่อเลี้ยงสติ ช่วยเหลือสติที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ช่วยให้สติที่เกิดขึ้นแล้ว เกิดต่อเนื่องไปอีก คนที่มีความคิดดีเป็นระเบียบ ความคิดจะแล่นไปเรื่อย ๆ ได้เรื่องได้ราว ย่อมคุมเอาสติไว้ใช้ได้เรื่อย

ถ้ามองโยนิโสมนสิการในแง่ของการทำหน้าที่ โยนิโสมนสิการก็คือความคิดที่สกัด อวิชาตัดหากกล่าวคือ (พูดแง่บวกว่าปลุกเร้าปัญญาและกุศลธรรม) กล่าวคือ เมื่อเรามีการรับรู้ อารมณ์หรือได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ตามปกติกระบวนการคิดก็จะแล่นต่อไปทันทีตอนนี้คือจุดหรือขั้นตอนของการช่วงชิงบทบาทกัน ถ้าอวิชาตัดหามาช่วงชิงเอาความคิดไปได้ ก่อน ความคิดต่อจากนั้นก็จะเป็นกระบวนการของอวิชาตัดหา หรือคิดหลงผิด แต่ถ้าโยนิโสมนสิการเข้ามาสกัดตัดหน้าอวิชาตัดหา เป็นกระบวนการแห่งวิชาวิมุตติแทน เป็นการมองตามความเป็นจริง มองตามเหตุ ไม่ใช่มองตามที่เรายากให้มันเป็น หรือไม่อยากให้มันเป็นเพราะโดยทั่วไปปุณฺณพอรับรู้จะไรความคิดก็จะพรวดเข้าสู่ความชอบใจไม่ชอบใจทันที และโยนิโสมนสิการจะทำหน้าที่สกัดหรือตัดหน้า จะเป็นผู้ใช้ความคิดหรือเป็นเจ้านายของความคิดนั้น ๆ จึงมักรวมความในแง่ที่ว่า โยนิโสมนสิการคือ ความคิดสกัดอวิชา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 76) กล่าวว่าวิธีคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการนั้นถ้าตรวจดูขั้นตอนการทำงานแล้วจะเห็นว่าความคิดมี 2 ช่วงคือคิดทั้งตอนรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์ภายนอก และคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาแล้วภายใน

ดังนั้นการนำวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนจะต้องพิจารณาปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโมสะ ซึ่งในที่นี้หมายถึงบรรยากาศในห้องเรียน (สถานที่เรียน) คำสั่งสอนที่ดี แรงจูงใจ กัลยาณมิตร และอื่นๆ และปัจจัยภายในหมายถึง โยนิโสมนสิการนั่นเอง เอกวิทย์ ฌ กลาง (2538 : อัดสำเนา อ้างถึงในอาลัย พรหมชนะ, 2541 : 9) มีความเห็นเกี่ยวกับวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการกับวิธีคิดทางวิทยาศาสตร์ว่า ระเบียบวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียวมีข้อจำกัดแต่หลักการทางพุทธศาสนา หรือระบบความคิดวิธีคิดแบบพระพุทธเจ้ามีมรรคทางแห่งปัญญาอยู่แล้ว นั่นก็คือโยนิโสมนสิการ

2. ประเภทวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ พระธรรมปิฎก (2543 : 675 - 714) ได้ประมวลไว้ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสาวเหตุปัจจัย (วิธีคิดแบบอทัปปปัจจัยตา หรือคิดตามหลักปฏิจสมุปบาท) เป็นการพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล เป็นวิธีคิดด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมาจัดเป็นวิธีคิดแบบพื้นฐานมีแนวปฏิบัติ 2 แนว คือ

ก. วิธีคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น “เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้นสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”

ข. คิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น อุปาทานมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย? อุปาทานมีเพราะค้นหาเป็นปัจจัย, ตัณhamมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย? ตัณhamมีเพราะเวทนาเป็นปัจจัย ฯลฯ

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบนี้ พระธรรมปิฎกอธิบายว่า มิใช่เพียงแต่จำแนกแจกแจงแยกแยะไปอย่างเดียวนั่น แต่มีการจัดประเภทหมวดหมู่ไปพร้อมกันจัดเป็น “วิภังขวิธี” อย่างหนึ่งเป็นการจำแนกอย่างมีหลักเกณฑ์ ถ้าจะเรียกอย่างสมัยใหม่คงหมายถึงวิธีการคิดแบบวิเคราะห์ วิธีคิดแบบนี้มีตัวอย่างมากในพระพุทธธรรม เป็นการจำแนกสภาวะ หรือภาพรวมที่ปรากฏอยู่แล้วใช้หลักพื้นฐาน เช่นการแยกนามธรรมและรูปธรรม เป็นต้น มาแยกแยะส่วนประกอบและจัดหมวดหมู่อย่างชัดเจน การอธิบายเรื่องของอนัตตาก็ได้ใช้วิธีคิดแบบนี้ ตัวอย่างได้แก่วิธีคิดจำแนกขันธห้า โดยทรงเปรียบเทียบการจำแนกองค์ประกอบของรถและเรือนแล้วสรุปว่า

“ท่านมีอายุทั้งหลาย ช่องว่าง อาศัยเครื่องไม้ เถารัด ดินฉาบ และหญ้า มุงล้อมเข้า ย่อมถึงความนับว่าเรือนฉันใด ช่องว่างอาศัยกระดูก เอ็น เนื้อ และหนังแวดล้อมแล้ว ย่อมถึง

ความนับว่า รูปฉันทัน เวทนา สัญญา วิญญาณ การประชุมกัน การประมวลเข้าด้วยกันแห่งอุปทานชั้น 5 เหล่านี้เป็นอย่างนี้”

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือมองอย่างรู้เท่าทันความเป็นของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างนั้น ตามธรรมดาของมันเอง และความเป็นปกติธรรมดาของสภาวะทั้งหลาย วิธีคิดแบบนี้ เห็นว่าจะกระทำได้อต่อเมื่อได้มีสาระความรู้ในหลักของธรรมชาติ รู้ความเป็นไปของเหตุและปัจจัยต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถสรุปความเป็นไปของสภาวะเหล่านั้น ว่ามันมีเหตุให้เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและสลายไป ได้ตระหนักถึงความจริงที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดา ได้แบ่งวิธีคิดสามัญลักษณ์นี้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่หนึ่ง คือการคิดอย่างรู้เท่าทันและยอมรับความจริง

ขั้นที่สอง คือการแก้ไขและทำไปตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติเป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา ด้วยความรู้เท่าทัน เป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัด แก่ตรงเหตุและปัจจัยด้วยสติสัมปชัญญะ คือกำหนดรู้ เมื่อคิดเช่นนี้ได้บุคคลก็จะมีอิสระ ไม่ถูกบีบคั้น หลงจมอยู่ในความทุกข์

4. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ปัญห หรือวิธีแห่งความดับทุกข์พระธรรมปิฎกอธิบายว่า เป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่งซึ่งสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสัจนี้มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ

ก. เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ จัดเป็น 2 คู่ คือ

คู่ที่ 1 : ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ประสบซึ่งไม่ต้องการ

: สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่จะต้องจำกัดหรือแก้ไขจึงจะพ้น

ปัญหาได้

คู่ที่ 2 : นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมาย ซึ่งต้องการจะเข้าถึง

: มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุเพื่อบรรลุจุดหมาย คือ ภาวะสิ้นปัญหาอันได้แก่ความดับทุกข์

ข. เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านออกไปในเรื่องฟุ้งเฟ้อที่สักแต่ว่าคิดเพื่อสนองตัณหา มานะทิฎฐิ ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติอาจนำมาใช้ปฏิบัติ ไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คือการคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรม (หลักการ) กับอรรถ (ความมุ่งหมาย) คำว่าธรรมนั้นคือ หลักความจริง หลักความดีและหลักคำสอน หลักปฏิบัติ หลักการนำไปใช้ปฏิบัติ และหลักคำสอน ส่วนอรรถนั้นแปลว่า ความ

หมาย ความมุ่งหมาย หรือสาระที่พึงประสงค์ พระราชวรมุนีได้อธิบายว่าความรู้เข้าใจตระหนักใน จุดหมายและขอบเขตแห่งคุณค่าของหลักธรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องกำหนดความถูกต้อง พอเหมาะพอ ดีแห่งการ ปฏิบัติหลักธรรมนั้น ๆ อันเป็นธรรมมานุธรรมปฏิบัติการฝึกหัดอบรมให้ปฏิบัติในทาง สายกลางที่ดี การบำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็คือ ย่อมอาศัยพื้นฐานการคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ และอาศัยการช่วยชี้แจงหลักการ จุดหมายโดยผู้เป็นกัลยาณมิตรด้วย

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดที่ใช้เป็นหลักในการแก้ ปัญหาและการปฏิบัติได้อย่างดีวิธีหนึ่ง การคิดแบบนี้ต้องได้มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุก แ่งทุกด้านคือมองในแง่ที่เป็น อัสสาทะ (ส่วนดี น่าพึงพอใจ) อาทีนวะ (ส่วนเสียโทษ ขอบกพร่อง) และนิสสรณะ (ทางออกภาวะหลุดรอดปลอดภัย)

พระธรรมปิฎก เน้นว่าการคิดแบบนี้มีลักษณะที่พึงยำ 2 ประการ คือ

ก. การที่จะเชื่อว่ามองเห็นตามที่เป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดีด้านเสียทั้งคุณ และโทษของสิ่งนั้น

ข. เมื่อจะแก้ปัญหาหรือลงมือปฏิบัติ จะต้องมองเห็นจุดหมายและทางออกนอกเหนือ จากการรู้คุณและโทษ ของสิ่งนั้นด้วย การคิดหาทางออกที่ดีไปพร้อม ๆ กับการพิจารณาทั้งผลดี และผลเสีย จะทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้น

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม เป็นการคิดถึงคุณค่าและประโยชน์ที่สนอง ความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือเป็นเพียงประโยชน์ที่พอกเสริมค้นหาเป็นเครื่องวัดวิธีคิดแบบนี้ เป็นการพิจารณาอย่างใช้ปัญญาไตร่ตรอง ให้นุญชู้จักเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์ต่อ ชีวิตที่แท้จริง และเกื้อกูลความเจริญในกุศลธรรม ซึ่งต่างจากคุณค่าเทียมอันนำไปสู่กุศลธรรม ความโลภ มัวเมา เบียดเบียน แข่งแย่งกัน พระราชวรมุนีได้ยกตัวอย่างพระพุทธดำรัสที่แสดงให้เห็นวิธีคิดแบบนี้ ดังนี้

ภิกษุพิจารณาโดยแยกกาย จึงใช้จิวรเพียงเพื่อกำจัดหนาว ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบยุง ลมแดด สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ควรระอาย

ภิกษุพิจารณาโดยแยกกาย จึงฉันทินชบาท มิใช่เพื่อสนุกสนาน มิใช่เพื่อมัวเมามิใช่ เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตกแต่งเพียงเพื่อความดำรงอยู่แห่งร่างกาย เพื่อยังชีวิตเพื่อกำจัดความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วยคิดว่าเราจะกำจัดเวทนาเก่า และไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น การมีชีวิต เป็นไปจักมีแก่เราพร้อมทั้งความไม่เป็นโทษ และความอยู่ผาสุก

8. วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม (วิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนา) เป็นวิธีคิดในแนวสกดกันหรือบรรเทาและขัดเกลาค้นหา พระราชวรมุนีอธิบายว่าหลักการทั่วไป ของวิธีคิดแบบนี้ คือเหตุการณ์อย่างเดียวกันแต่บุคคลที่ประสบหรือรับรู้ต่างกันอาจมองเห็นและนึก

คิดปรุงแต่งไปคนละอย่าง สุดแต่โครงสร้าง แนวทาง ความเคยชินต่างๆ ที่เป็นเครื่องปรุงของจิต คือสังขารที่ผู้那儿ได้สั่งสมไว้ สิ่งหรือเหตุการณ์เดียวกัน คนหนึ่งมองเห็นในทางดีงามแต่อีกคนหนึ่งมองเห็นในทางไม่ดีงาม แม้คนเดียวกันในเวลาและอารมณ์ต่างกันก็อาจมองเห็นสิ่งเดียวกันนั้นแตกต่างกันออกไปได้ ดังนั้นวิธีการที่ชักนำความคิดให้เดินในทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์ เรียกว่าวิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรมเป็นโยนิโสมนสิการ การคิดที่ถูกต้องวิธี

การคิดถูกต้องวิธีจนเกิดกุศลธรรมนี้เป็นความคิดที่ตื่นตัว ใฝ่ใจไม่ประมาท มีสติรู้สำนึก และรู้เท่าทันตามความเป็นจริง เมื่อคิดเห็นกุศลแล้ว ผู้ฉลาดก็ย่อมคิดค้นวิธีการคิดปรุงแต่งเพิ่มเติมในทางที่ดีงามได้อีกมาก

หากจะเปรียบกับความคิดสมัยใหม่ก็คงตรงกับคำประพันธ์ที่ว่า “สองคนขลดตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม คนหนึ่งตาแหลมคม เห็นดวงดาวอยู่พราวพราย” คนที่คิดออกุศลมองในแง่ร้ายก็จะทอดอหวาดกลัว ไม่มีกำลังใจที่จะศึกษาปฏิบัติ แต่คนที่คิดในทางกุศลก็จะมองเห็นสิ่งดีมีกำลังใจที่จะคิดค้นศึกษาเพิ่มเติมจนบรรลุจุดหมาย

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ หมายถึงการใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สติระลึกรู้กำหนดอยู่คือมรรคข้อที่ 7 เรื่องสัมมาสติ เป็นการคิดในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยอำนาจของปัญญา สามารถฝึกอบรมจิตใจเกี่ยวข้องรับรู้ในภารกิจที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน แม้หากจิตเกิดหลุดลอยไปยังเรื่องที่เกิดขึ้นและผ่านไปแล้ว (อดีต) หรือพุ่งชานไปยังสิ่งที่ไม่เกิด (อนาคต) ก็สามารถใช้สติเหนี่ยวรั้ง พังและเล็งมาสู่ภาระหน้าที่ที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบันได้ วิธีคิดแบบนี้สำคัญมากในการปฏิบัติงานทุกด้านของชีวิต การคิดแบบนี้เป็นการบังคับจิตมิให้พุ่งชาน ชัดสายไปในอารมณ์และค้นหา

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นวิธีคิดที่เชื่อมโยงกับการพูด วิภาษวาทมาจากคำว่า วิภาษ (แยกแยะ จำแนก วิเคราะห์) วาท (การพูด การแสดงคำสอน) ซึ่งในพระพุทธศาสนานั้น วาทะเป็นไวยากรณ์ของคำว่าทัญญู (ความคิดเห็น) ด้วยลักษณะที่สำคัญของความคิดและการพูดแห่งนี้ คือ การมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้าน ครอบคลุมทุกด้าน พระธรรมปิฎก ได้จำแนกแนววิธีคิดแบบวิภาษวาทในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ก. จำแนกโดยแง่ด้านของความจริง คือ จำแนกและอธิบายตามความจริงแต่ละแง่ทีละด้านทั้งข้อดีข้อเสียจนครบทุกแง่ทุกด้านว่าดีและเสียอย่างไรก็ตามความเป็นจริงแล้วประมวลกันเข้าโดยครบถ้วนสามารถสรุปลักษณะและองค์ประกอบได้

ข. จำแนกโดยส่วนประกอบ คือคิดแยกแยะองค์ประกอบย่อยๆ ของสิ่งนั้นตรงกับวิธีคิดแบบที่ 2 วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ

ค. จำแนกโดยลำดับขณะคือแยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับความสืบทอดแห่งเหตุปัจจัยสืบสานการคิดแบบนี้เป็นด้านหนึ่งของการคิดจำแนกโดยส่วนประกอบและการคิดจำแนกแห่งเหตุและปัจจัย

ง. จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยคือสืบสาวเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์สืบทอดกันมาของสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ วิธีคิดในแง่นี้ตรงกับวิธีคิดแบบที่ 1

ทั้งนี้เพราะภาวะของสิ่งทั้งหลายนั้นมีความสัมพันธ์กันขึ้นต่อกันและสืบทอดกันเนื่องด้วยปัจจัยย่อยต่างๆ ความมีหรือไม่มีไม่ใช่ภาวะเด็ดขาดลอยตัว ภาวะที่เป็นจริงเหมือนอยู่กลางระหว่างความเห็นแย้งสุดทั้งสองนั้น ความคิดจำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยช่วยให้มองเห็นความคิดนั้นและตามแนวคิดนี้ พระพุทธเจ้าจึงแสดงธรรมอย่างที่เราเรียกว่าเป็นกลางๆ คือไม่กล่าวว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้ไม่มี แต่กล่าวว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมีเพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี การแสดงความจริงอย่างนั้นนอกจากเรียกว่า อิทัปปัจจยตา หรือ ปฏิจจสมุทบาท แล้วยังเรียกอีกอย่างว่า มัชฌิมนธรรมเทศนา จึงอาจเรียกวิธีคิดแบบนี้ก็อย่างได้ว่า วิธีคิดแบบมัชฌิมนธรรมเทศนาหรือเรียกสั้นๆ ว่าวิธีคิดแบบมัชฌิมนธรรม

จ. จำแนกโดยเงื่อนไข คือมองหรือแสดงความจริงโดยพิจารณาเงื่อนไขประกอบด้วย เช่น ถ้ามีผู้ถามว่า “บุคคลนี้ควรคบหรือไม่” พระภิกษุจะตอบตามเงื่อนไขว่าถ้าคบแล้ว อกุศลธรรมเจริญ กุศลธรรมเสื่อม ไม่ควรคบ แต่ถ้าคบแล้ว อกุศลธรรมเสื่อมถอย กุศลธรรมเจริญควรคบควรเกี่ยวข้อง

ฉ. วิถีชาวทมิฬในฐานะวิธีตอบปัญหาอย่างหนึ่ง เป็นวิธีตอบปัญหาอย่างหนึ่งใน 4 วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า คือ

1. เอกังสพยากรณ์ การตอบแง่เดียว คือตอบอย่างเดียว เด็ดขาด
2. วิภังชพยกรณ์ การแยกแยะออก
3. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ การตอบโต้ด้วยย้อนถาม
4. รูปณะ การยั้งหรือหยุด พับปัญหาเสียไม่ตอบ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธี ถ้าตรวจดูการทำงานแล้ว จะเห็นการคิดเป็นสองช่วงคือคิดทั้งตอนรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายนอกและคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาแล้วไว้ภายใน

วิธีคิดทั้ง 10 วิธีนี้ต่างอิงอาศัยกัน รับกัน และสัมพันธ์กัน วิธีการศึกษา เจริญสถาน การณ์ของชีวิตและแก้ปัญหาของชีวิต ต้องบูรณาการความคิดเหล่านี้ รู้จักรูปแบบวิธีคิดมาผสมผสานกลมกลืนกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติอย่างถูกต้อง ตรงกับความจริงในทางสายกลาง ในเชิงวิชาการในแง่การทำหน้าที่ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้งหมดสามารถสรุปลงได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. โยนิโสมนสิการแบบปลุกเร้าปัญญา มุ่งให้เกิดการรู้แจ้งตามสภาวะเน้นที่การจัด อวิชาเป็นฝ่ายวิปัสสนา มีลักษณะเป็นการส่องสว่าง ทำลายความมืดหรือชำระล้างสิ่งสกปรกให้ ผลไม่จำกัดหรือเด็ดขาด นำไปสู่โลกุตระสัมมาทิฐิ

2. โยนิโสมนสิการแบบเสริมสุขภาพจิต มุ่งปลุกกุศลธรรมอื่น ๆ เน้นที่การสกัดหรือ ช่มตัดหน้า เป็นฝ่ายสมถะ มีลักษณะเป็นการเสริมสร้างพลังหรือปริมาณฝ่ายดีขึ้นมากดข่มทับ หรือ บังฝ่ายชั่วไว้ ให้ผลขึ้นกับกาล ชั่วคราวหรือเป็นเครื่องเตรียมหนุนเสริมความพร้อมและสร้าง นิสัย นำไปสู่โลกียสัมมาทิฐิ

3. การสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ

ในการสอนโดยทั่วไปนั้น ได้มีนักการศึกษาทำการศึกษาและค้นคว้าวิธีการสอน โดย เน้นวิธีการคิดอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนให้มีมากขึ้นนั่นเอง โยนิโสมนสิการ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่มุ่งในการพัฒนาปัญญาในทางพุทธศาสนา ที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จัก คิดค้นคำตอบด้วยตนเอง ด้วยวิธีการคิดที่แยบคาย

สุมน อมรวิวัฒน์ (2526 อ้างถึงในทิสนา เขมมณี, 2545 : 276) ได้เสนอแนวคิดจาก หนังสือพุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้เขียนเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ มาสร้างเป็นหลักการและขั้นตอนการสอนตามแนวพุทธวิธีขึ้น เรียกหลักการและ ขั้นตอนการสอนนี้ว่า การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : 161 - 166) ได้นำแนวคิดและหลักการขั้นตอนการสอน โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ดังนี้

หลักการ

ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีสอนให้ศิษย์เกิด ศรัทธาที่จะเรียนรู้ และฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยบคาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง การสอน

โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการนี้ ใช้สอนได้ทุกระดับการศึกษา มุ่งเน้นให้ครูเป็น
กัลยาณมิตรของศิษย์อย่างถูกต้องวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบนี้มุ่งพัฒนาความสามารถในการคิด (โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจและการ
แก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เรียน

ขั้นตอนการสอน

ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม ได้แก่ เหมาะกับระดับของชั้น วัยของ
ผู้เรียน วิธีการเรียนการสอน เนื้อหาของบทเรียน
2. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง ครูทำตน
ให้เป็นที่เคารพของศิษย์โดยมีบุคลิกภาพที่ดี สะอาด แจ่มใส และสำรวม มีสุขภาพจิตดี มีความ
มั่นใจในตนเอง
3. การเสนอสถานการณ์และแรงจูงใจ ใช้สื่อหรืออุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ
จัดกิจกรรมขั้นนำเร้าความสนใจ น่าสนุก นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความสามารถของตนและ
ได้รับทราบผลทันทีที่เป็นการเสริมแรง

ขั้นสอน

1. ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อประเด็นสำคัญของ
บทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ
2. ครูแนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล
3. นักเรียนฝึกรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็น
เครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม
4. ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความ
คิด
5. ครูฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยวิธีการ
แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา
6. ศิษย์ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ
7. ศิษย์ทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และการตัดสินใจ

ขั้นสรุป

1. ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอน
2. ครูและศิษย์อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้
3. ครูและศิษย์สรุปผลการปฏิบัติ
4. ครูและศิษย์สรุปบทเรียน
5. ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะในการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม

4. การสอนตามแนวโยนิโสมนสิการโดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก

จากขั้นตอนการสอน โดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 :161 - 166) ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงเป็นขั้นตอนการสอนตามแนว โยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก ดังนี้

วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดที่ใช้เป็นหลักในการแก้ปัญหา และการปฏิบัติได้อย่างดีวิธีหนึ่ง การคิดแบบนี้ต้องได้มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่ทุกด้านคือมองในแง่ที่เป็น อัสสาทะ (ส่วนดี น่าพึงพอใจ) อาทีนวะ (ส่วนเสียโทษ ข้อบกพร่อง) และ นิสสรณะ (ทางออกภาวะหลุดรอดปลอดภัย)

พระธรรมปิฎก เน้นว่าการคิดแบบนี้มีลักษณะที่พึงยำ 2 ประการ คือ

ก. การที่จะเชื่อว่ามองเห็นตามที่เป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดีด้านเสียทั้งคุณ และโทษของสิ่งนั้น

ข. เมื่อจะแก้ปัญหาหรือลงมือปฏิบัติ จะต้องมองเห็นจุดหมายและทางออกนอกเหนือจากการรู้คุณและโทษ ของสิ่งนั้นด้วย การคิดหาทางออกที่ดีไปพร้อมๆ กับการพิจารณาทั้งผลดี และผลเสีย จะทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

จัดกิจกรรมสร้างความสนใจของนักเรียนให้เกิดความต้องการที่จะศึกษา โดยใช้การสนทนา ชักถาม เพลง เกม หรือใช้อุปกรณ์ต่างๆ เช่น รูปภาพ แผ่นใส เป็นต้น

ขั้นสอน

1. เสนอปัญหาโดยให้นักเรียนศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบการเรียน หรือวีดิทัศน์ศึกษากรณีตัวอย่าง ขำว เป็นต้น
2. รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

3. ฝึกทักษะการเปรียบเทียบประเมินค่า

4. ฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 - 6 คน เพื่ออภิปรายกลุ่มย่อยโดยให้ศึกษากรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งทำใบงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่ม ร่วมกันเสนอ วิธีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีระดมความคิด พิจารณาลักษณะของปัญหา สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เสร็จแล้วให้ตัวแทนกลุ่มออกมารายงานให้เพื่อน ๆ ฟังจากการปฏิบัติกิจกรรมในใบงานที่ทางกลุ่มได้ปฏิบัติร่วมกัน หลังจากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นสรุป

1. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเพื่อกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน

2. ปฏิบัติกิจกรรมหลังบทเรียน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการโดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก

อารมณี กัณฑศรีวิกรม (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออกที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยผู้วิจัยได้ทดลองสอนเนื้อหา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (ดิน น้ำ และ ป่าไม้) กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาของโรงเรียนด้านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการโดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก มีคะแนนความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

2. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการโดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก มีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องสิ่งแวดล้อมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อาลัย พรหมชนะ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในวิชา ส0411 พระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการโดยใช้วิธีคิดทั้ง 10 วิธี กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพนมทวนชูปถัมภ์ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 45 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักกรรมทางพุทธศาสนา หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กรอบและแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าการสอน โดยใช้การสอนคิดตามแนว โยนิโสมนสิการเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีความสามารถในการใช้เหตุผลเลือกทางเลือก ในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง การสอนตามแนว โยนิโสมนสิการเป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจระบบการใช้ความคิดระดับสูงคิดอย่างมีเหตุผล คิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนครูต้องเตรียมกรณีตัวอย่างหลาย ๆ รูปแบบในเรื่องที่สอนเพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกใช้ความคิด สามารถเรียนรู้และเข้าใจระบบการใช้ความคิด และสามารถคิดแก้ปัญหา ด้วยตนเอง จากงานวิจัยพบว่าการสอนตามแนว โยนิโสมนสิการทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน เข้าใจเนื้อหาสาระ รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เข้าใจระบบการใช้ความคิด เรียบเรียง ความคิดและพิจารณาเลือกกระทำจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองและคิดถึงผลดีผลเสียจากการตัดสินใจ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และยังส่งผลทำให้ความสามารถในการตัดสินใจ สูงขึ้นอีกด้วย จากประโยชน์ที่ได้รับในการสอนตามแนว โยนิโสมนสิการทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาผลของการเรียนการสอนตามแนว โยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างไรก็ตามเพื่อนำผลของการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเลือกการสอนที่เหมาะสมอีกวิธีการหนึ่ง และเพื่อพัฒนาระดับสติปัญญาของนักเรียนในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิตให้มีประสิทธิภาพ ในการศึกษาผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนตามแนว โยนิโสมนสิการเป็นการสอนคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด และมีความเห็นว่าการสอนคิดตามแนว โยนิโสมนสิการเป็นขั้นที่อยู่เหนือศรัทธา จึงไม่ได้กล่าวถึงการสร้างศรัทธาให้กับผู้เรียน ดังนั้นการศึกษาผลการวิจัยครั้งนี้จึงศึกษาผลของการสอนตามแนว โยนิโสมนสิการ โดยผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 2

แผนภาพ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง ผลของการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ
ที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

